

О. В. Мазур

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри теорії та практики галузевого перекладу
Херсонського національного технічного університету

Є. Ф. Поплавська

студентка
Херсонського національного технічного університету

ДІАЛЕКТИЗМИ ТВОРІВ МАРКА ТВЕНА

У статті проаналізовано діалектизми творів Марка Твена, визначено особливості їх утворення на різних рівнях мовної організації, проведено кількісний та якісний аналіз вищезгаданих явищ.

Ключові слова: художній твір, мовна характеристика персонажів, діалект, соціальний діалект, територіальний діалект, діалектизм, художній переклад.

Постановка проблеми. Соціальні і територіальні діалекти збагачують літературну мову новою лексикою та допомагають краще пізнати культуру, звичаї і традиції нації. Багато відомих авторів використовують діалекти у своїх художніх творах. Діалекти несуть у собі важливу соціальну і територіальну інформацію, яка допомагає читачам краще зрозуміти сутність твору і характери персонажів.

Як показує практика, діалектизми рідко знаходять адекватне відтворення у перекладній художній літературі. **Метою статті** є кількісний та якісний аналіз діалектизмів творів Марка Твена (Семьюела Клеменза), визначення способів їх утворення та частотності використання тих чи інших діалектизмів за типом творення, що покликано в подальшому вказати можливі прийоми адекватного відтворення діалектного мовлення персонажів наступним перекладачам творів видатного американського письменника.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поняття «діалект» досліджували у своїх працях такі лінгвісти і перекладознавці: Дж. Кетфорд [1, с. 170], К. Чуковський [2, с. 145], В. Комісаров [3, с. 216–218], С. Влахов [4, с. 250–255], С. Флорин [5, с. 59, 92–93], О. Ребрій [6, с. 147–150], М. Яковлева [7, с. 13–17] та інші.

Виклад основного матеріалу. Проаналізувавши наявні визначення цього поняття, ми витлумачили *діалект* як відгалуження від загальнонародної літературної мови, який характеризується відмінними лексичним, фонетич-

ним та іноді граматичними складами і слугує засобом спілкування певної групи людей, пов'язаних територіальною або соціальною приналежністю.

Діалект містить у собі лексику, яку називають «діалектизмами». Проаналізувавши визначення поняття «діалектизм», вважаємо за релевантне для подальшого дослідження таке визначення: *діалектизм* – це слово, яке належить до прошарку діалектної лексики певної мови і характеризується певними семантичними, фонетичними, граматичними або лексичними особливостями, вживання яких обмежене певною територією та/або належністю до певної соціальної групи.

Марк Твен майстерно використовує діалекти у своїх художніх творах. Граматичними відхиленнями від норми рясніє і роман «Пригоди Тома Соєра». М. Альошина виокремила в ньому близько 400 випадків відхилення від граматики, в романі «Пригоди Гекльберрі Фінна» – близько 3 600 [8, с. 33].

У цій статті ми розглянемо особливості діалектів на різних рівнях текстової організації, використаних Марком Твеном у творі «Пригоди Гекльберрі Фінна». Для цього ми користуватимемося методом компонентного аналізу.

Найбільш уживаний діалект у творі – це діалект Пайк-Каунті, а також чотири його трохи пом'якшені варіанти. У першій половині XIX століття (час, описаний у романі «Пригоди Гекльберрі Фінна») територія округу Пайк штату Міссурі і південного заходу США була фронтиром – кордоном між освоєною і цивілізованою

частиною і дикою територією континенту, який постійно пересувався. Тому особливості мови жителів заходу та південного заходу країни були відображенням їхнього способу життя, соціального становища [9, с. 95–96]. Діалектом Пайк-Каунті в романі «Пригоди Гекльберрі Фінна» розмовляє більшість героїв, а також і сам Гек Фінн.

Розгляньмо його особливості на різних мовних рівнях.

На *морфологічному рівні* цей діалект характеризується (1) вживанням частки «а» на початку слова: “*Thinks I, what is the country a-coming to?*” [10, с. 188]. – «*Думаю собі, до чого ж воно дійдеться в нас, у Штатах?*» [11].

На *лексико-семантичному рівні* можна виокремити (2) використання одних слів у значенні інших (“*mighty*” у значенні “*pretty*”): “*I knowed mighty well that a drowned man don’t float on his back, but on his face*” [10, с. 177]. – «*Я добре знав, що утопленик-чоловік має плисти не горілиць, а лицем донизу*» [11].

На *фонетичному рівні* особливості відтворення цього діалекту Марком Твенном доволі розмаїті: (3) *дієреза* “*Call this a govment!*” [10, с. 187] – «*І це ще зветься уряд!*» [11]; (4) *кількісна редукація звуків* на початку або всередині слова: (а) “*I didn’t see no di’monds, and I told Tom Sawyer so*” [10, с. 178] – «*Не бачив я ніяких діамантів і так і сказав Тому Соєрові*» [11]; (б) “*Yes, and I told’em so; I told old Thatcher so to his face*” [10, с. 188] – «*І їм так і сказав; я сказав це старому Тетчерові прямо в очі*» [11].

На *граматичному рівні* бачимо порушення граматичної валентності через (5) *ненормативне вживання допоміжного дієслова “do”*: “*There was a place on my ankle that got to itching, but I dasn’t scratch it*” [10, с. 171–172] – «*Аж раптом засвербіло мені одне місце на щиколотці, а почухати його я не наслідювавсь; потім на вухо сверблячка напала; вона перекинулася на спину, якраз межі плечі*» [11]; (6) використання заперечення “*ain’t*”: “*That ain’t all, nuther. The law backs that old Judge Thatcher up and helps him to keep me out o’ my property*” [10, с. 188] – «*Мало того! Закон стоїть за старого суддю Тетчера і допомагає йому заграбастати мое добро!*» [11]; (7) *неузгодженість підмета з присудком*: “*Says I, for two cents I’d leave the blamed country and never come a-near it agin*” [10, с. 188] – «*Кажу: «Та я за ламаний гріш ладен покинути цю клятву країну і не повертатися сюди ніколи!»*» [11]; (8) *вживання нестандартних*

форм дієслова: “*I wisht I had de money, I wouldn’t want no to*” [10, с. 204] – «*Коли б мені ці гроші, я більше ї не просив би*» [11].

Окрім діалекту Пайк-Каунті, Марк Твен використовує афроамериканський діалект. Ним у романі розмовляє негр Джим. Афроамериканський діалект – це діалект найнижчих, найбільш обездолених прошарків тогочасного американського суспільства. Мова Джима відрізняється від літературної норми в основному на фонетичному рівні [8, с. 96–97].

На *фонетичному рівні* діалект має найбільше відхилень від літературної норми: (1) *дисиміляція “ef”*: “*Dog my cats ef I didn’t hear sumf’n!*” [10, с. 172] – «*Хай мені біс, якщо я вас не чув!*» [11]; (2) *субституція “gwyne” (“gw” – типове звукопоеднання багатьох африканських мов)*: “*Ef you’s got hairy arms en a hairy breas’, it’s a sign dat you’s agwyne to be rich*” [10, с. 202–203]. – «*Якщо в тебе волосаті руки й волосаті груди – так і знай, що збагатієш*» [11]; (3) *дієрези та протези*: “*Here’s Huck Finn, he hain’t got no family; what you going to do ‘bout him?*” [10, с. 174] – «*А ось у Гека Фінна немає ніякої рідні. Що з ним робити?*» [11]; (4) *субституція звуків у словах, щоб фонетично наблизити їх до мови чорношкірих рабів*: “*De river wu za-risin’, en dey wuz a good current; so I reck’n’d ‘at by fo’ in de mawnin’ I’d be twenty-five mile down de river, en den I’d slip in jis b’fo’ day light en swim asho’, en take to de woods on de Illinoi side*” [10, с. 202]. – «*Вода усе прибувала, течія була дуже бистра, і я зміркував, що до четвертої години пропливу плотом миль із двадцять п’ять, а вдосвіта спуцусь у воду, допливу до іллінойського берега й сховаюся в лісі*» [11].

На *граматичному рівні* «діалектні» риси афроамериканського мовлення нечисленні та у цілому подібні до тих, що зустрічаються у діалекті Пайк-Каунті: (5) *подвійне заперечення*: “*But go ahead, I ain’t got nothing to say*” [10, с. 175]. – «*А втім, шквар далі, я більше не маю що казати*» [11]; (6) *використання заперечення “ain’t”*: “*And that ain’t the wust!*” [10, с. 188] – «*Мало того!*» [11]; (7) *неузгодженість підмета з присудком*: “*Chickens knows when it’s gwyne to rain, en so do de birds, chile*” [10, с. 205]. – «*Кури наперед знають, коли воно на дощ заноситься, і лісові птахи теє знають*» [11].

На відміну від інших героїв твору, які іноді користуються стандартними мовними конструкціями, мова Джима не містить правильних граматичних конструкцій [11, с. 97].

На лексичному рівні в афроамериканському діалекті зустрічаємо: (8) просторіччя, яке частково подібне до діалекту Пайк-Каунті та утворюється через різні фонетичні і граматичні зсуви (використання невнормованих форм допоміжних дієслів, якісні та кількісні звукові перетворення тощо): (а) *“She got mad then, but I didn’t mean no harm. All I wanted was to go **somewheres**; all I wanted was a change, I **warn’t particular**”* [10, с. 170]. – «Просто хотілось зав’язатися світ за очі, так мені все остогидло; я хотів **дремнути**, а куди – **однаковісінько**» [11]; (б) *“No, sir,” I says, “I don’t want to spend it. I don’t want it at all – nor the six thousand, **nuther**”* [10, с. 180]. – «Ні, сер, – кажу йому, – не хочу я тринькати грошей. Не треба мені їх зовсім – ні тих шести тисяч, **анічогісінько**» [11].

За допомогою компонентного аналізу ми виокремили лінгвістичні особливості діалектів, наявних у романі «Пригоди Гекльберрі Фінна», і довели, що вони здебільшого виявляються на граматичному, фонетичному і лексичному рівнях.

Репрезентативна вибірка цієї нашої розвідки становить 394 приклади, з них 251 приклад діалекту Пайк-Каунті і 143 приклади афроамериканського діалекту. На її основі ми виокремили діалектні особливості на таких мовних рівнях, як морфологічний, лексико-семантичний, фонетичний і граматичний. Розглянемо особливості цих двох найбільш уживаних діалектів. За приклад діалекту Пайк-Каунті будемо вважати мову Гека Фінна, а за приклад афроамериканського діалекту – мову Джима.

Діалект Пайк-Каунті (посідає перше місце за вживаністю серед діалектів, використаних Марком Твенном у романі «Пригоди Гекльберрі Фінна»).

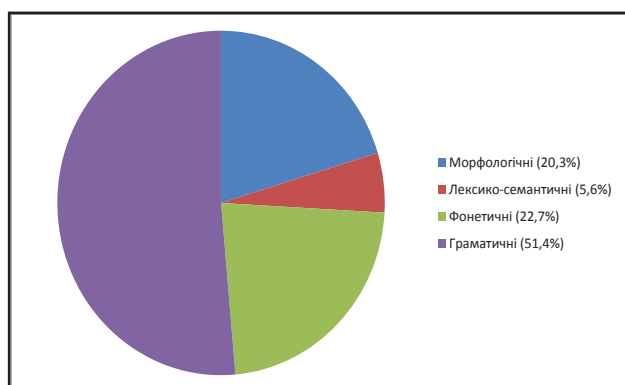

Рис. 1. Діалектизми роману «Пригоди Гекльберрі Фінна» на різних мовних рівнях (діалект Пайк-Каунті)

Як можемо побачити з діаграми, найбільшу кількість особливостей становлять граматичні (51,4%), далі йдуть фонетичні (22,7%), морфологічні (20,3%) та лексико-семантичні особливості (5,6%).

Граматичні особливості (129 з 251) представлені переважно у мові Гека Фінна, яка майже не містить речень із правильними граматичними конструкціями. Вони полягають у використанні подвійного заперечення, неузгодженності підмета з присудком та використанні нестандартних форм дієслова.

Фонетичні особливості (57 з 251) представлені в розмовній мові всіх героїв роману. Вони полягають здебільшого у звуковій редукції та субституції.

Морфологічні особливості (51 з 251) у діалекті Пайк-Каунті не дуже численні. Вони полягають у використанні префіксальної частки “а-”.

Лексико-семантичні (14 з 251) особливості у діалекті Пайк-Каунті найменш чисельні. Вони полягають у використанні слів-замінників, яскравим прикладом яких є постійне використання “mighty” у значенні “pretty”, а також наявність діалектизмів.

Афроамериканський діалект (посідає друге місце за вживаністю серед діалектів, використаних Марком Твенном у романі «Пригоди Гекльберрі Фінна»).

Як видно з діаграми, найбільшу кількість особливостей становлять фонетичні (54,5%), граматичні (32,9%), морфологічні (7,7%) та лексико-семантичні особливості (4,9%).

Фонетичні особливості (78 з 143) найбільш численні в афроамериканському діалекті. Ним у романі Марка Твена розмовляє Джим. Цей діалект вирізняється імітуванням звуків англійської мови більшого або меншого ступеня на-

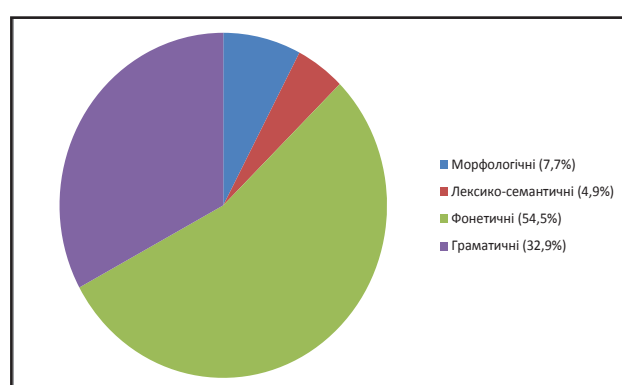

Рис. 2. Діалектизми роману «Пригоди Гекльберрі Фінна» на різних мовних рівнях (афроамериканський діалект)

ближення, тому він дуже багатий на фонетичні відхилення.

Грамматичні особливості (47 з 143) на другому місці за чисельністю в афроамериканському діалекті. Як у мові Гека Фіна, так і у мові Джима майже немає речень із правильними граматичними конструкціями. Вони полягають у використанні подвійного заперечення, неузгодженості підмета з присудком та використанні нестандартних форм дієслова.

Морфологічні особливості (11 з 143) посідають третє місце за чисельністю. Вони загалом полягають у використанні префіксальної частки "а-" (пор. з діалектом Пайк-Каунті).

Лексико-семантичні (7 з 143) особливості в афроамериканському діалекті, як і в діалекті Пайк-Каунті, найменш численні. Вони реалізуються через використання слів-замінників, яскравим прикладом яких є постійне використання "mighty" у значенні "pretty", а також наявність діалектизмів.

Висновки і пропозиції. На жаль, наведені у розвідці приклади перекладу та їхній перекладознавчий аналіз [див. 12, 13] свідчать, що ці особливості, представлені на різних мовних рівнях, не були відтворені у перекладах роману Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна» Іриною Стешенко, а це значить, що твір Марка Твена чекає на нові спроби перекладу, які б сповна передали стиль оригіналу шляхом відтворення діалектного мовлення персонажів на різних рівнях мовної організації.

Список використаної літератури:

1. Кетфорд Дж. К. Лингвистическая теория перевода / Дж.К. Кетфорд ; [пер. с англ.]. – М. : Едиториал, 2004. – 208 с.
2. Чуковский К.И. Высокое искусство / К.И. Чуковский. – М. : Азбука-классика, 2008. – 448 с.
3. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.] / В.Н. Комиссаров. – М. : ВШ, 1990. – 253 с.
4. Влахов С. Непереводимое в переводе / С. Влахов, С. Флорин. – М. : Межд. отношения, 1980. – 343 с.
5. Флорин С. Муки переводческие / С. Флорин. – М. : ВШ, 1983. – 184 с.
6. Ребрій О.В. Сучасні концепції творчості у перекладі : [монографія] / О.В. Ребрій. – Х. : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2012. – 376 с.
7. Яковлева М.А. Компенсация при передаче стилистически сниженных высказываний на разных уровнях текста : дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.20 / М.А. Яковлева. – М., 2008. – 130 с.
8. Альошина М.Д. Відтворення ідіостилю Марка Твена в українських перекладах у зіставленні із російськими та польськими : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / М.Д. Альошина. – К., 2015. – 211 с.
9. Немцова Н.В. Грамматические отклонения от нормы в произведении М. Твена «Приключения Гекльберри Финна» / Н.В. Немцова // Вестник Челябинского гос. ун-та. Серия «Языкознание». – 2010. – № 22. – С. 94–99.
10. Mark Twain. Tom Sawyer & Huckleberry Finn (Wordsworth Classics) / Mark Twain (Samuel Clemens). – Hertfordshire : Wordsworth Edit., 1992. – 390 p.
11. Марк Твен. Пригоди Гекльберрі Фінна / Марк Твен (Семюел Клеменз) / [перекл. І. Стешенко]. – К. : Веселка, 1990. – 496 с. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.ae-lib.org.ua/texts/twain__the_adventures_of_hec_finn__ua.htm.
12. Мазур О. Особливості перекладу діалектів українською мовою (на прикладі роману М. Твена «Гекльберрі Фінн») / О. Мазур, Є. Поплавська // Роль іншомовної підготовки студентів нефілологічних спеціальностей у сучасному освітньо-професійному середовищі : матер. Всеукр. наук.-практ. конф. студ., асп. і молод. учених (17–18 трав. 2016 р.). – Херсон : ХДУ, 2016. – С. 184–187.
13. Мазур О. Роман Марка Твена «Пригоди Гекльберрі Фінна»: відтворення діалектів в українських перекладах / О. Мазур, Є. Поплавська // Іноземні мови у сучасному комунікативному просторі : матер. VII Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (7 квіт. 2016 р.). – Херсон : ХНТУ, 2016. – С. 117–120.

Мазур Е. В., Поплавская Е. Ф. Диалектизмы произведений Марка Твена

В статье проанализированы диалектизмы произведений Марка Твена, определены особенности их образования на разных уровнях языковой организации, проведен количественный и качественный анализ вышеуказанных явлений.

Ключевые слова: художественное произведение, языковая характеристика персонажей, диалект, социальный диалект, территориальный диалект, диалектизм, художественный перевод.

Mazur O., Poplavska Y. Dialectal words of Mark Twain's belles-lettres works

The paper provides the analysis of the dialectical words found in Mark Twain's belles-lettres works. The peculiarities of their formation at different language levels are identified, quantitatively and qualitatively analyzed.

Key words: belles-lettres work, characters' speech characteristics, dialect, social dialect, territorial dialect, dialecticisms, belles-lettres translation.